HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

א) לעיל כו., ב) כתובות לה. [לח. סנהדרין עט: פד:], ג) לעיל יג:, ד) [שבת עג:], ה) רש"א, ו) עיין רש"ל לפי פי' התוס' גי' הגמרא, ז) [ד"ה אים],

גליון הש"ס

גמ' ופתקיה לנזייתא. עי' מו"ק דף יב ע"ב ברש"י ד"ה לנזי':

מוסף רש"י

מכה אדם ומכה בהמה. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם לחיוב ממון דמכה בהמה, מה מכה בהמה אין לך בו חילוק לחיוב אף מכה אדם אין לך בו חילוק לפטור, מכה בהמה לעולם חייב, דאמרינן (לעיל כו:) פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון (כתובות לה.) לכך הוקשו בהאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון, דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם, והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה (סנהדרין עט:). **לשאין מתכוין.** אין בו חיוב מיתה באדם (כתובות לה.). **לדרך עלייה.** שהכהו בהגבהת ידו או שחתכו בחרבו מלמטה למעלה (שם) דרך עלייה לא שייך למתני גבי בהמה, אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג, דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עליה בהרימו את ידו פטור מגלות, דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות, דרך נפילה בעינן (סנהדרין עט: וכעי"ז כתובות לה.). **לפוטרו ממון.** כלומר לא חילקת בו שום צד להיפטר מן תשלומין אלא בכל צדדין הוא דמחייב דרבינן כל נזקין (לעיל כו:) מפצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ומכה בהמה נזק הוא (סנהדרין עט:). **אף מכה אדם.** אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לשום צד שיתחייב ממון, אלא כל שעה פטור מממון, בין בשוגג ואין מתכוין דפטור ממיתה, בין במזיד ונתכוין דחייב מיתה (שם). **היו שנים רודפים אחר אחד.** שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד (לעיל יג:).

רבינו חננאל

ופרקי' שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה, פי' מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו, כך השור מדליק את הגדיש בכוונה, שצריך לאפרו לאיגנדורי ביה. ומנא ידעינן שכך כוונת השור, דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מיגנדר בקיטמיה. פי' חינכיה, למעלה בית

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבין ליה חינכיה עייל ° ופתקיה לנזייתא ושתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכוון לבייש היכי משכחת לה כגון שנתכוון להזיק א)דאמר מר נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה ב)דתנא דבי חזקיה [1]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה [א]לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם [ב]לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: **מתני'** [ג]שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה ג)[ד]היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין. אלמא חיוב מיתה איכא: **אף שורו דקבעי ליה.** לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: **בשור פקח.** שהשור חכם: **ומנא ידעינן.** דלהכי איכוין דאצטריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: **חינכיה.** שיניו: **ופתקיה לנזייתא.** דחף כסוי הכלי ששכר בתוכו: **שורו.** דפטור דומיא לחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא במתכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: ומשני **משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק.** דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו': **רבא אמר.** לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: **מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת.** הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: **דרך עלייה.** שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ"ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם: ה"ג **הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו.** והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור: **מתני' והוזק.** הנרדף: **בסלע לקה.** מתחכך היה בסלע ולקה: **היו שנים רודפין אחר אחד.** ושלשתן של שלשה בני אדם:

ועי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה כגון חובל באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות ליתן לכלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסובר שיכול לבשל בו קדירה וא"ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ"ק דחגיגה (דף י:) ולענין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בס"פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת וי"ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקצת ור' אבהו נהי דלורך מלוה לא משוי ליה תקון מ"מ צריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למלוה וא"ת צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ"ש מחופר גומא ואין צריך אלא לאפרה ד) וי"ל דלא דמי דהכא צריך הוא לנטילת נשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לכלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא"ת הא דאמר בפ"ק דיבמות (דף ו:) דאצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס"ד למשרי מקל וחומר דעבודה דדחיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי"ל דהתם כר' יהודה דחשיב ליה תקון:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר' יוחנן ותימה דלר' אבהו נמי תקשה מה שורו דלא צריך לגופו כו' ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי צריכה לגופה א"ש:

נתכוון לבייש היכי משכחת לה. תימה כיון דלא אסיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דבשור ליכא כוונה ובאדם בעי כוונה וי"ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה לבייש אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לבייש ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי' שיתכוין לבייש דאילו מתכוון להזיק שכיח יותר בשור מבאדם ה)[ועוד] דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוין להזיק מבושת דלהא לא אצטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פז.) דשור פטור בכל ארבעה דברים וסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא"כ ע"כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לבייש וזה א"א שאין שור מתכוון לבייש ועל כרחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתכוון לבייש ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ"ל שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לבייש שזה אי אפשר להיות בשור: ו)**מתניתין בשוגג.** פי' בקונט' דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם ששוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה אלא י"ל מתני' בשוגג דבהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע"ג דבמסקנא נפקא לן חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מעניינו דומיא דקרא דלעיל מיניה איש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם ז)) ולגלדים מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג' ענייני ממון איירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד איירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו נערות (כתובות דף לח. ושם) ולענין זה אית להו לכ"ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדריש במתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכי נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא למפטריה הכי נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אצטריך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אצטריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפרישית:

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף א:

צז ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הל' יג ופ"ג מהל' גניבה הל' א ופ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף ד:

צח ג מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן ת סעיף א:

צט ד מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעי' ג:

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: ויקרא כד כא

רבינו חננאל (המשך)

הבליעה קרוב לשניים. פתק לנזיתא, פת[ח] הקנקנים. ואקשי' על האי סברא, מתני' דקתני שורו שבייש ואע"ג דנתכוון לבייש, דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבשת עד שיתכוין לבייש, ואוקימתא למתני' שורו דומיא דידיה, שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה. ופרק' אע"ג דלא אשכחן כוונה לבהמה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק, ואמר מר כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב, לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור מן הבשת. **רבא אמר מתני' כולה בשוגג וכדתנא דבי חזקיה** כו', ופשוטה היא. ומיתוקמא בשורו דומיא דידיה א) מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה, דהא שוגג הוא עלה. **וסלקא כר' יוחנן** דאמ' מתני' דתנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר, חוץ מחובל דצריך לכלבו ומבעיר דצריך לאפרו כדאמרי'. **מתני'.** שור שהיה רודף אחר שור אחר, זה אומ' שורך הזיק והלה אומ' לא כי אלא בסלע לקה, המוציא מחבירו עליו הראייה כו'.

א) אולי צ"ל איהו דומיא לשורו.